

COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

PRIMA SECȚIUNE

CAUZA MITROPOLIA BASARABIEI și ALȚII c. MOLDOVEI

(Cererea nr. 45701/99)

HOTĂRÂRE

STRASBOURG

13 decembrie 2001

DEFINITIVĂ

27/03/2002

Această hotărâre poate fi subiect al revizuirii editoriale.

În cauza Mitropolia Basarabiei și alții c. Moldovei,

Curtea Europeană a Drepturilor Omului, Secțiunea Întâi, întrunită în cadrul unei camere compuse din:

Dna E. PALM, *Președinte*,

Dna W. THOMASSEN,

DI L. FERRARI BRAVO,

DI C. BÎRSAN,

DI J. CASADEVALL,

DI B. ZUPANCIC,

DI T. PANȚÎRU, *judecători*,

și dl M. O'BOYLE, *Grefier al Secțiunii*,

Deliberând la 2 octombrie și 5 decembrie 2001 în ședințe închise,

Pronunță următoarea hotărâre, care a fost adoptată la ultima dată menționată.

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află cererea nr. 45701/99 depusă împotriva Republicii Moldova prin care Mitropolia Basarabiei („Mitropolia Basarabiei și Exarhatul Plaiurilor”) și 12 cetățeni ai acestui stat - dnii Petru Păduraru, Petru Buburuz, Vasile Petrache, Ioan Eșanu, Victor Rusu, Anatol Gonciar, Valeriu Cernei, Gheorghe Ioniță, Valeriu Matciac, Vlad Cubreacov, Anatol Telembici și Alexandru Magola („reclamantii”) - au sesizat Comisia Europeană a Drepturilor Omului („Comisia”), la 3 iunie 1998, în temeiul fostului articol 25 al Convenției pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale („Convenția”). Reclamantul Vasile Petrache a decedat în toamna anului 1999.

2. Reclamantii pretind, în special, că refuzul autorităților moldovenești de a recunoaște Mitropolia Basarabiei a adus atingere libertății lor de religie (conștiință) și asociere și că biserica reclamantă a fost victima unei discriminări de ordin religios.

3. Cererea a fost transmisă Curții la 1 noiembrie 1998, dată la care a intrat în vigoare Protocolul nr. 11 la Convenție (articolul 5 § 2 al Protocolului nr. 11).

4. Cererea a fost repartizată Secțiunii Întâi a Curții (articolul 52 § 1 al Regulamentului Curții). În cadrul acesteia, a fost constituită, conform articolului 26 § 1 al Regulamentului, Camera care a examinat cauza (articolul 27 § 1 al Convenției).

5. Prin decizia din 7 iunie 2001, Camera a declarat cererea admisibilă. Ea a decis, de asemenea, să radieze de pe rol cererea în partea ce se referea la reclamantul Vasile Petrache, în urma decesului acestuia.

6. Atât reclamanții, cât și Guvernul Republicii Moldova („Guvernul”) au prezentat observații cu privire la fondul cauzei (articolul 59 § 1 al Regulamentului Curții).

7. La 2 octombrie 2001, la Palatul Drepturilor Omului de la Strasbourg, s-a desfășurat audierea publică a cauzei (articolul 59 § 2 al Regulamentului).

Au compărut în fața Curții:

(a) *din partea Guvernului*

Dl I. MOREI, ministru al Justiției;

Dl V. PÂRLOG, director al direcției agent guvernamental și relații internaționale a Ministerului Justiției, *Agent;*

Dl G. ARMAȘU, director al Serviciului de stat pentru problemele cultelor de pe lângă Guvernul Republicii Moldova, *Consilier;*

(b) *din partea reclamanților*

Dl J.W. MONTGOMERY,

Dl A. Dos SANTOS, avocați din Londra, *Avocați.*

Curtea a audiat pledoariile dlor Morei și Montgomery.

8. La 25 septembrie 2001, în conformitate cu articolul 61 § 3 al Regulamentului Curții, Președintele Camerei a autorizat Mitropolia Moldovei să prezinte observații scrise asupra unor aspecte ale cauzei. Aceste observații au fost primite la 10 septembrie 2001.

ÎN FAPT

I. CIRCUMSTANȚELE CAUZEI

9. Primul reclamant, Mitropolia Basarabiei („Mitropolia Basarabiei și Exarhatul Plaiurilor”), este o biserică ortodoxă autonomă care are jurisdicție canonică pe teritoriul Republicii Moldova. Ceilalți reclamanți sunt cetățeni ai Republicii Moldova, membri ai Consiliului eparhial al bisericii reclamante: Petru Păduraru, arhiepiscop al Chișinăului, Mitropolit al Basarabiei, domiciliat în mun. Chișinău; Petru Buburuz, protoiereu mitrofor, domiciliat în mun. Chișinău; Ioan Eșanu, protopop, domiciliat în or. Călărași; Victor Rusu, protopop, domiciliat în Lipnic, Ocnița; Anatol Gonciar, preot, domiciliat în Zubrești, Strășeni; Valeriu Cernei, preot, domiciliat în Sloveanca, Sângerei; Gheorghe Ioniță, preot, domiciliat în Crasnoarmeisc, Hâncești; Valeriu Matciac, preot, domiciliat în mun. Chișinău; Vlad Cubreacov, deputat în Parlamentul Republicii Moldova și în

Adunarea Parlamentară a Consiliului Europei, domiciliat în mun. Chișinău; Anatol Telembici, consilier, domiciliat în mun. Chișinău; Alexandru Magola, șeful Cancelariei Mitropoliei Basarabiei, domiciliat în mun. Chișinău.

A. Crearea bisericii reclamante și acțiunile întreprinse în vederea recunoașterii sale oficiale

1. Crearea Mitropoliei Basarabiei

10. La 14 septembrie 1992, reclamanții - persoane fizice, s-au asociat pentru a crea biserica reclamantă, Mitropolia Basarabiei - biserică ortodoxă autonomă locală. Conform statutului său, Mitropolia succeda, din punct de vedere canonic, Mitropolia Basarabiei care a existat până în 1944.

În decembrie 1992, ea a intrat sub jurisdicția Patriarhiei din București.

11. Mitropolia Basarabiei și-a elaborat un statut care determina, printre altele, formarea și administrarea organelor sale, pregătirea, recrutarea și disciplina clerului său, distincțiile ecleziastice și regulile privind bunurile sale. În preambulul statutului au fost definite principiile de organizare și funcționare ale bisericii reclamante:

„Mitropolia Basarabiei este o biserică ortodoxă autonomă locală din cadrul Patriarhiei Române. Titulatura ecleziastică tradițională „Mitropolia Basarabiei” poartă un caracter istoric convențional și nu are legătură cu realitățile politice din prezent sau din trecut. Mitropolia Basarabiei nu desfășoară activități politice și nici nu va desfășura astfel de activități pe viitor. Mitropolia Basarabiei activează pe teritoriul Republicii Moldova. Mitropolia Basarabiei are rangul de Exarhat al Plaiurilor și la ea pot adera, în egală măsură, sub raport canonic, și comunități din diaspora. Aderarea credincioșilor și a comunităților acestora este exclusiv benevolă.

În activitatea sa pe teritoriul Republicii Moldova, Mitropolia Basarabiei respectă legile acestui stat și legislația internațională în domeniul drepturilor omului. Comunitățile din diaspora, care au aderat canonic la Mitropolia Basarabiei, întrețin cu autoritățile statelor respective relații cu respectarea legislației acestor state și a dispozițiilor internaționale în domeniu. Mitropolia Basarabiei colaborează cu autoritățile statului în domeniul culturii, învățământului și asistenței sociale. Mitropolia Basarabiei nu ridică pretenții de ordin patrimonial sau de alt ordin asupra altor biserici sau asociații religioase. Mitropolia Basarabiei întreține relații ecumenice cu alte biserici și mișcări religioase și consideră dialogul frățesc drept unică formă de relații pe plan interbisericesc.

Deservenții Mitropoliei Basarabiei care activează pe teritoriul Republicii Moldova sunt cetățeni ai acestui stat. Invitarea cetățenilor altor state, în scopul exercitării unei activități religioase în Republica Moldova, precum și delegarea în străinătate a cetățenilor Republicii Moldova în același scop, va fi efectuată în conformitate cu legislația în vigoare.

Membrii Mitropoliei Basarabiei sunt cetățeni ai Republicii Moldova, care s-au asociat benevol pentru a practica în comun credința lor religioasă, conform convingerilor proprii, în temeiul preceptelor evanghelice, al canoanelor Sfinților Apostoli, al dreptului canonic ortodox și al Sfântului Obicei.

În toate comunitățile Mitropoliei Basarabiei din Republica Moldova, în cadrul tuturor serviciilor divine, vor fi citite rugăciuni speciale (ectenii) pentru autoritățile și instituțiile statului cu următorul cuprins: „Încă ne mai rugăm de Dumnezeu pentru țara noastră Republica Moldova, Stăpânirea și Oastea ei, ca o viață pașnică și netulburată să trăim în toată curăția și cucernicia””.

12. În prezent, Mitropolia Basarabiei dispune de 117 comunități pe teritoriul Republicii Moldova, trei comunități în Ucraina, una în Lituania, una în Letonia, două în Federația Rusă și una în Estonia. Comunitățile din Letonia și Lituania au fost recunoscute de către autoritățile acestor state și au personalitate juridică.

Circa un milion de cetățeni moldoveni sunt afiliați bisericii reclamante, care cuprinde peste 160 de clerici.

Mitropolia Basarabiei este recunoscută de toate patriarhiile ortodoxe cu excepția Patriarhiei Moscovei.

2. Acțiunile de ordin administrativ și juridic întreprinse în vederea recunoașterii oficiale a bisericii reclamante

13. În conformitate cu Legea nr. 979-XII din 24 martie 1992 despre culte, care cere ca cultele care funcționează pe teritoriul Republicii Moldova să fie recunoscute prin decizie de Guvern, la 8 octombrie 1992, biserica reclamantă a depus o cerere de recunoaștere. Cererea sa a rămas fără răspuns.

14. Mitropolia Basarabiei a reiterat cererea sa la 25 ianuarie și 8 februarie 1995. La o dată care nu a fost precizată, Serviciul de stat pentru problemele cultelor de pe lângă Guvern a respins aceste cereri.

15. La 8 august 1995, reclamantul Petru Păduraru, invocând articolul 235 al Codului de procedură civilă, care prevede dreptul la contestarea actelor administrative în judecată, a depus la Judecătoria sectorului Buiucani din Chișinău o cerere de chemare în judecată împotriva Guvernului. El a solicitat anularea deciziilor de refuz în recunoașterea Mitropoliei Basarabiei. Instanța de judecată a admis cererea și a pronunțat la 12 septembrie 1995 o hotărâre, prin care s-a dispus recunoașterea Mitropoliei Basarabiei.

16. La 15 septembrie 1995, procurorul sectorului Buiucani a depus un recurs împotriva hotărârii Judecătoriei sectorului Buiucani din 12 septembrie 1995.

17. La 18 octombrie 1995, Curtea Supremă de Justiție a casat hotărârea din 12 septembrie 1995 pe motiv că Judecătoria sectorului Buiucani nu era competentă să examineze cererea de recunoaștere a bisericii reclamante.

18. La 13 martie 1996, biserica reclamantă a adresat Guvernului o nouă cerere de recunoaștere. Neprimind nici un răspuns, la 24 mai 1996, reclamantii au depus în judecată o cerere împotriva Guvernului prin care au cerut recunoașterea Mitropoliei Basarabiei. Prin hotărârea sa din 19 iulie 1996, instanța de judecată a respins cererea reclamantilor.

19. La 20 august 1996, reclamantii au depus o nouă cerere de recunoaștere, care a rămas, și de această dată, fără răspuns.

20. Reclamantii au atacat cu recurs hotărârea din 19 iulie 1996 la Tribunalul municipiului Chișinău. La 21 mai 1997, printr-o hotărâre nesusceptibilă de recurs, această instanță a pronunțat o decizie prin care hotărârea Judecătorei a fost casată, iar cererea reclamantilor a fost acceptată.

21. În urma reformei sistemului judecătoresc al Republicii Moldova, dosarul a fost expedit la Curtea de Apel a Republicii Moldova, pentru reexaminarea acestuia în fond.

22. La 4 martie 1997, reclamantii au adresat Guvernului o nouă cerere de recunoaștere. În lipsa răspunsului, la 4 iunie 1997, reclamantii au depus o cerere împotriva acestuia la Curtea de Apel a Republicii Moldova, cerând ca Mitropolia Basarabiei să fie recunoscută, invocând dreptul la libertatea de conștiință și la libertatea de asociere în scopul practicării cultului. Această acțiune a fost anexată la dosarul care se afla deja la Curtea de Apel.

23. În fața Curții de Apel, Guvernul a declarat că în acea cauză era vorba despre un conflict ecleziastic din sânul Bisericii Ortodoxe a Moldovei (în cele ce urmează, „Mitropolia Moldovei”), care nu ar putea fi soluționat decât de către Bisericile ortodoxe română și rusă, și că o eventuală recunoaștere a Mitropoliei Basarabiei ar provoca conflicte în rândul enoriașilor.

24. Curtea de Apel a pronunțat hotărârea sa la 19 august 1997 prin care a admis cererea reclamantilor. În hotărâre s-a subliniat, mai întâi de toate, că articolul 31 §§ 1 și 2 al Constituției Republicii Moldova garantează libertatea de conștiință, care trebuie să se manifeste într-un spirit de toleranță și respect față de ceilalți. În plus, cultele sunt libere și pot să se organizeze conform statutelor lor, în condițiile prevăzute de legislația Republicii Moldova. Instanța de judecată a mai subliniat că, începând cu 8 octombrie 1992, biserica reclamantă a adresat Guvernului mai multe cereri de recunoaștere în conformitate cu articolele 14 și 15 ale Legii despre culte, însă Guvernul nu a răspuns la nici una din aceste cereri printr-o hotărâre a sa. Instanța a mai notat că, în scrisoarea sa din 19 iulie 1995, Primul-ministru a comunicat reclamantilor că Guvernul nu poate să examineze cererea bisericii reclamante deoarece acest lucru ar însemna să intervină în activitatea Mitropoliei Moldovei. Curtea de Apel a remarcat că în timp ce cererea de recunoaștere a Mitropoliei Basarabiei a rămas fără răspuns, Guvernul Republicii Moldova a recunoscut, la 7 februarie 1993, Mitropolia Moldovei ca eparhie în cadrul Patriarhiei Moscovei.

Curtea de Apel a respins argumentul Guvernului conform căruia recunoașterea Mitropoliei Moldovei este suficientă pentru credincioșii ortodocși și a subliniat că noțiunea de cult nu se limitează doar la catolicism sau ortodoxism, dar trebuie să includă toate confesiunile, cu manifestări diverse ale sentimentelor lor religioase sau prin slăvirea unei divinități.

Instanța a declarat, de asemenea, că Mitropolia Moldovei este dependentă, din punct de vedere canonic, de Patriarhia Moscovei, pe când reclamantul este afiliat, din punct de vedere canonic, la Biserica Ortodoxă Română și, prin urmare, la Patriarhia de la București.

Curtea de Apel a constatat că refuzul Guvernului de a recunoaște biserica reclamantă contravine Legii despre culte, articolului 18 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, articolului 5 al Pactului Internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale, la care Republica Moldova este parte, care garantează libertatea religiei. Instanța a mai notat că reprezentantul Guvernului a confirmat că statutul reclamantului este în conformitate cu legislația națională și, în consecință, a obligat Guvernul să recunoască Mitropolia Basarabiei, prin aprobarea statutului acesteia.

25. Guvernul a atacat cu recurs această hotărâre pe motiv că instanțele de judecată nu sunt competente să examineze astfel de cauze.

26. Prin decizia sa din 9 decembrie 1997, Curtea Supremă de Justiție a casat hotărârea din 19 august 1997 și a respins cererea reclamanților ca fiind nefondată și tardivă.

Curtea Supremă de Justiție a notat că, conform articolului 238 al Codului de procedură civilă, cererea de chemare în judecată împotriva unei hotărâri a Guvernului, care lezează drepturile persoanei, poate fi depusă în termen de o lună de la înștiințarea despre refuzul de a anula decizia sau, în cazul lipsei unui răspuns din partea Guvernului, după expirarea termenului de o lună de la depunerea cererii. Curtea Supremă de Justiție a constatat că cererea reclamanților a fost adresată Guvernului la 4 martie 1997, iar recursul lor a fost depus la 4 iunie 1997. Prin urmare, Curtea Supremă de Justiție a calificat acțiunea în justiție a reclamanților ca fiind înaintată tardiv.

Instanța a subliniat că refuzul Guvernului de a accepta cererea reclamanților nu aduce atingere libertății lor de religie, așa precum o garantează tratatele internaționale și, în special, articolul 9 al Convenției Europene a Drepturilor Omului deoarece persoanele interesate sunt creștini ortodocși și pot să-și manifeste convingerile lor religioase în cadrul Mitropoliei Moldovei, recunoscută prin hotărârea Guvernului din 7 februarie 1993.

Potrivit deciziei Curții Supreme de Justiție, nu era vorba decât despre un conflict cu caracter administrativ din interiorul unei singure biserici, care putea fi soluționat doar de către Mitropolia Moldovei, iar orice amestec al statului în acest domeniu putea să agraveze conflictul. Curtea Supremă de Justiție a conchis că refuzul statului de a interveni în conflict corespunde prevederilor articolului 9 § 2 al Convenției Europene a Drepturilor Omului.

În fine, instanța a relevat că reclamanții au posibilitatea să-și manifeste liber convingerile lor religioase, că dispun în acest scop de biserici și nu au prezentat probe că ei sunt împiedicați să-și exercite religia.

27. La 15 martie 1999, reclamanții au adresat Guvernului o altă cerere de recunoaștere.

28. În scrisoarea sa din 20 iulie 1999, Primul-ministru al Republicii Moldova a respins cererea reclamanților. El și-a argumentat refuzul prin faptul că Mitropolia Basarabiei nu reprezintă un cult în sensul legii, ci este un grup schismatic al Mitropoliei Moldovei.

El a informat reclamanții că Guvernul nu va admite cererea până când negocierile purtate de către Patriarhiile rusă și română nu vor duce la găsierea unei soluții religioase pentru acest conflict.

29. La 10 ianuarie 2000, reclamanții au adresat Guvernului o nouă cerere de recunoaștere. Curții nu i-a fost comunicat rezultatul examinării acestei cereri.

3. Recunoașterea altor culte

30. De la adoptarea Legii despre culte, Guvernul a recunoscut mai multe culte, câteva dintre acestea fiind enumerate mai jos.

La 7 februarie 1993, Guvernul a aprobat statutele Bisericii Mitropoliei Moldovei, afiliată Patriarhiei de la Moscova. La 28 august 1995, Guvernul a recunoscut o altă biserică creștin-ortodoxă Eparhia Ortodoxă Rusă de rit vechi din Moldova, a cărei sediu central se află la Moscova.

La 22 iulie 1993, Guvernul a recunoscut „Biserica adventiștilor de ziua a șaptea”, iar la 19 iulie 1994, el a recunoscut „Biserica adventiștilor de ziua a șaptea - Mișcarea de reformare”.

La 9 iunie 1994, Guvernul a aprobat statutul și a recunoscut „Federația comunităților evreiești (religioase)”, în timp ce la 1 septembrie 1997, a fost aprobat statutul „Uniunii comunităților evreiești mesianice”.

4. Reacția diferitelor autorități naționale

31. Din momentul creării sale, Mitropolia Basarabiei s-a adresat, în mod sistematic, autorităților Republicii Moldova, pentru a explica motivele creării sale și pentru a cere sprijinul acestora în dobândirea recunoașterii sale oficiale.

32. Guvernul, la rândul său, a cerut mai multor ministere avizul lor cu privire la recunoașterea acestei biserici.

La 16 octombrie 1992, Ministerul Culturii și Cultelor a adresat Guvernului un aviz în care își exprima opinia în favoarea recunoașterii Mitropoliei Basarabiei.

La 14 noiembrie 1992, Ministerul Finanțelor a comunicat Guvernului că nu are vreo obiecție cu privire la recunoașterea Mitropoliei Basarabiei.

La 8 februarie 1993, Ministerul Muncii și Protecției Sociale a adresat Guvernului un aviz favorabil recunoașterii bisericii reclamante.

În scrisoarea sa din 8 februarie 1993, Ministerul Învățământului a subliniat necesitatea recunoașterii rapide a Mitropoliei Basarabiei pentru a evita orice discriminare a credincioșilor ei, notând că statutul Mitropoliei Basarabiei trebuie îmbunătățit, fiind necesar să se prevadă, de exemplu, că

învățământul dogmatic și controlul procesului de învățământ din instituțiile care pregătesc clericii trebuie să fie asigurate atât de biserică cât și de Ministerul Învățământului.

La 15 februarie 1993, Departamentul Privatizării a transmis Guvernului un aviz în favoarea recunoașterii Mitropoliei Basarabiei, propunând, de asemenea, introducerea unor modificări în statutul acesteia.

33. La 11 martie 1993, ca răspuns la o scrisoare a Episcopului din Bălți, locțiitor al Mitropolitului Basarabiei, Comisia pentru Cultură și Culte a Parlamentului Republicii Moldova a declarat că amânarea înregistrării Mitropoliei Basarabiei determină o agravare a situației sociale și politice în Republica Moldova și că acțiunile și statutul acestei biserici sunt conforme legilor Republicii Moldova. Drept urmare, Comisia a cerut Guvernului să recunoască biserica reclamantă.

34. Într-o notă informativă din 21 noiembrie 1994, Serviciul de stat pentru problemele cultelor de pe lângă Guvern rezuma situația astfel:

„(...) De aproape doi ani, un grup ecleziastic, cunoscut sub numele de Mitropolia Basarabiei, își desfășoară, în mod ilegal, activitatea pe teritoriul Republicii Moldova. În pofida eforturilor noastre susținute pentru a pune capăt activității acesteia (întrevederi cu membrii așa-zisei mitropolii, preoții G.E, I.E. ..., cu reprezentanții puterii de stat și cu credincioșii din localitățile în care activează adepții acestei biserici, cu G.G., ministru, N.A., Vicepreședinte al Parlamentului; toate organele administrației naționale și locale au fost informate despre caracterul ilegal al grupului etc.), nu s-a putut obține nici un rezultat pozitiv.

În afară de aceasta, cu toate că preoților și adepților mitropoliei în cauză le-a fost interzis să participe la slujbe, din cauza nerespectării regulilor canonice, ei au continuat, totuși, să-și desfășoare activitatea ilegală în biserici, fiind, de asemenea, invitați să officieze slujbe în cadrul unor activități publice organizate, de exemplu, de către Ministerele Apărării și Sănătății. Conducerea Băncii Naționale și a Departamentului Vamal nu a reacționat la cererea noastră de a lichida conturile bancare ale preoților și de a-i supune unui control strict în timpul numeroaselor lor treceri ale frontierei (...).

Activitatea așa-zisei mitropolii nu se reduce doar la atragerea de noi adepți și la propagarea ideilor Bisericii române. Ea mai dispune și de toate mijloacele necesare pentru funcționarea unei biserici, desemnează preoți, inclusiv cetățeni ai altor state (...), pregătește cadre ecleziastice, construiește biserici și multe, multe altele.

De menționat că activitatea (mai mult politică decât religioasă) acestui grup este susținută atât de forțe din interiorul țării (de către anumiți primari și satele conduse de ei, de către reprezentanți ai opoziției și chiar anumiți deputați), cât și din exterior (prin Hotărârea sa nr. 612 din 12 noiembrie 1993, Guvernul României a alocat 399,4 milioane lei pentru finanțarea activității acesteia (...)).

Activitatea acestei formațiuni provoacă tensiuni religioase și socio-politice în Republica Moldova, având repercusiuni imprevizibile (...).

Serviciul de stat pentru problemele cultelor constată:

(a) pe teritoriul Republicii Moldova nu există o unitate administrativă teritorială numită Basarabia, pentru ca să poată fi creat un grup religios cu denumirea de Mitropolia Basarabiei. Crearea unui asemenea grup și recunoașterea statutului

acestui ar constitui un act antistatal, nelegitim, de nerecunoaștere a statului suveran și independent care este Republica Moldova;

(b) Mitropolia Basarabiei a fost creată în locul fostei Eparhii a Basarabiei, fondată în anul 1925 și recunoscută prin Decretul Regelui României nr. 1942 din 4 mai 1925. Recunoașterea juridică a valabilității acestor acte ar însemna recunoașterea efectelor lor actuale pe teritoriul Republicii Moldova;

(c) toate parohiile ortodoxe existente pe teritoriul Republicii Moldova au fost înregistrate ca părți componente ale Bisericii Ortodoxe din Moldova (Mitropolia Moldovei), al cărei statut a fost aprobat de către Guvern prin Hotărârea nr. 719 din 17 noiembrie 1993.

În concluzie:

1. Dacă nimic nu va fi întreprins pentru încetarea activității așa-numitei Mitropolii a Basarabiei, consecința va fi destabilizarea nu doar a Bisericii Ortodoxe, dar și a societății moldovenești în general.

2. Recunoașterea Mitropoliei Basarabiei (de stil vechi) și aprobarea statutului acesteia de către Guvern vor duce automat la dispariția Mitropoliei Moldovei”.

35. La 20 februarie 1996, în urma unei interpelări a reclamantului Vlad Cubreacov, deputat în Parlamentul Republicii Moldova, un Viceprim-ministru a adresat Președintelui Parlamentului o scrisoare, în care se explicau motivele refuzului Guvernului de a recunoaște Mitropolia Basarabiei. El a subliniat că biserica reclamantă nu reprezintă un cult în sensul legii, ci este un grup schismatic al Mitropoliei Moldovei, și că orice amestec al statului în soluționarea acestui conflict ar contravine Constituției Republicii Moldova. Viceprim-ministrul a reamintit că partidul politic din care face parte dl Cubreacov a criticat, în mod public, decizia din 9 decembrie 1997 a Curții Supreme de Justiție, că acest reclamant a criticat, de asemenea, Guvernul pentru refuzul său de a recunoaște această „mitropolie fantomă”, și că persoana în cauză continuă să susțină această biserică prin toate mijloacele posibile de presiune, și anume, prin declarații în mass-media și prin sesizarea autorităților naționale și a organismelor internaționale. În concluzie se afirmă că „dezbaterile aprinse” în privința acestui grup religios au un caracter pur politic.

36. La 29 iunie 1998, Serviciul de stat pentru problemele cultelor a expediat Viceprim-ministrului avizul său cu privire la chestiunea recunoașterii Mitropoliei Basarabiei.

Subliniind îndeosebi, că din anul 1940, în Republica Moldova nu mai există vreo unitate administrativă teritorială numită „Basarabia”, iar biserica ortodoxă a fost recunoscută la 17 noiembrie 1993 cu denumirea de Mitropolia Moldovei, Mitropolia Basarabiei fiind o „parte schismatică” a acesteia din urmă. Serviciul de stat respectiv a declarat că recunoașterea bisericii reclamante reprezintă un amestec al statului în problemele Mitropoliei Moldovei, care ar duce la agravarea situației „nesănătoase” în care s-a pomenit aceasta din urmă. În ceea ce privește statutul bisericii

reclamante, Serviciul de stat a afirmat că acesta nu poate fi aprobat deoarece nu constituie decât o „copie a statutului bisericii ortodoxe a unei alte țări”.

37. La 22 iunie 1998, Ministerul Justiției a informat Guvernul că, în opinia sa, statutul bisericii reclamante nu contravine legislației Republicii Moldova.

38. În scrisorile din 25 iunie și 6 iulie 1998, Ministerele Muncii și Protecției Sociale și, respectiv, al Finanțelor au comunicat încă o dată Guvernului că nu au nici o obiecție în privința recunoașterii Mitropoliei Basarabiei.

39. La 7 iulie 1998, Ministerul Educației și Științei a informat Guvernul că susține recunoașterea Mitropoliei Basarabiei.

40. La 15 septembrie 1998, Comisia pentru drepturile omului, culte și minorități naționale a Parlamentului Republicii Moldova a expediat Guvernului, pentru informare, o copie a raportului Ministerului Justiției al Federației Ruse, din care reieșea că în această țară existau, la data de 1 ianuarie 1998, cel puțin patru biserici ortodoxe, unele dintre care își aveau sediul central în străinătate. Comisia și-a exprimat speranța că raportul sus menționat ar putea să ajute Guvernul moldovenesc la soluționarea unor probleme similare, în particular, în ceea ce privește cererea de recunoaștere depusă de Mitropolia Basarabiei.

41. La 10 ianuarie 2000, adjunctul procurorului general al Republicii Moldova a adresat o scrisoare reclamantului Vlad Cubreacov, în care el a exprimat opinia că refuzul Guvernului de a răspunde la cererea de recunoaștere a Mitropoliei Basarabiei era contrar libertății de religie și articolelor 6, 11 și 13 ale Convenției.

42. La 26 septembrie 2001, Guvernul a aprobat versiunea modificată a articolului 1 al statutului Mitropoliei Moldovei, care stipulează:

„Biserica Ortodoxă a Moldovei (Mitropolia Moldovei) este o biserică independentă și este succesoarea în drept a (...) Bisericii Mitropoliei Basarabiei. Biserica Ortodoxă a Moldovei își desfășoară activitatea pe teritoriul statului Republica Moldova în conformitate cu legislația în vigoare, cu respectarea canoanelor și preceptelor Sfinților Apostoli, ale Sfinților părinți și ale sinoadelor ecumenice, precum și a hotărârilor Bisericii Apostolice Unice Mondiale”.

43. La 21 septembrie 2001, în scrisoarea adresată Curții, Președintele Republicii Moldova și-a exprimat îngrijorarea referitor la posibilitatea de recunoaștere a bisericii reclamante. În opinia sa, întrebarea dată putea fi rezolvată doar în cadrul negocierilor dintre Patriarhiile rusă și română, pe când intervenția autorităților statului în acest conflict ar fi dus la încălcarea legilor Republicii Moldova. În afară de aceasta, o recunoaștere eventuală a acestei biserici de către autorități ar avea consecințe imprevizibile pentru societatea moldovenească.

5. *Reacții internaționale*

44. În avizul nr. 188 (1995) adresat Comitetului de Miniștri cu privire la admiterea în Consiliul Europei, Adunarea Parlamentară a acestei organizații a luat cunoștință de voința Republicii Moldova de a-și respecta angajamentele asumate odată cu depunerea cererii de aderare la Consiliul Europei, la 20 aprilie 1993.

Printre aceste angajamente, reafirmate înainte de adoptarea avizului sus menționat, figura și acela de a asigura „libertatea totală de religie pentru toți cetățenii, fără nici o discriminare, și de a asigura soluționarea pe cale pașnică a conflictului dintre Mitropolia Moldovei și Mitropolia Basarabiei”.

45. În raportul său anual din 1997, Federația Internațională a Drepturilor Omului (Helsinki) a criticat refuzul Guvernului moldovenesc de a recunoaște Mitropolia Basarabiei. În raport se indică că acest refuz a avut drept rezultat transferarea multor biserici în proprietatea Mitropoliei Moldovei și se face trimitere la învinuirile, conform cărora membrii clerului bisericii reclamante au fost supuși violenței fizice, fără ca autoritățile să asigure apărarea acestora.

46. În raportul din anul 1998, federația sus-menționată a criticat Legea despre culte, în special articolul 4 al acestei legi, conform căruia adeptilor religiilor nerecunoscute printr-o decizie a Guvernului nu le este asigurată protecția libertății de religie. Federația a subliniat că acest articol este un instrument discriminatoriu, care permite Guvernului moldovenesc să împiedice eforturile adeptilor Mitropoliei Basarabiei să reclame în justiție restituirea bisericilor care le-au aparținut. În afară de aceasta, raportul face referire la actele de violență și de vandalism la care sunt supuși biserica reclamantă și membrii ei.

B. Pretinsele incidente care au afectat Mitropolia Basarabiei și membrii acesteia

47. Reclamanții fac referire la un anumit număr de incidente în timpul cărora membrii clerului sau adeptii bisericii reclamante au fost intimidați sau împiedicați să-și manifeste convingerile lor.

48. Guvernul nu a contestat că aceste incidente au avut loc.

I. Incidentele de la Gârbova (Ocnița)

49. În 1994, adunarea creștinilor din satul Gârbova (Ocnița) a hotărât să adere la Mitropolia Basarabiei. În consecință, Mitropolitul Basarabiei l-a numit pe T.B. paroh în acest sat.

50. La 7 ianuarie 1994, când T.B. se îndrepta spre biserică pentru a oficia slujba de Crăciun, primarul satului, T.G., i-a interzis să intre în biserică, iar atunci când locuitorii satului au ieșit să protesteze, primarul a încuiat ușa bisericii și, fără nici o explicație, l-a somat pe T.B. să părăsească satul în 24 de ore.

51. La 9 ianuarie 1994, primarul a chemat creștinii din sat la o altă adunare. La această adunare, primarul a informat sătenii că T.B. a fost demis din funcția de paroh, pentru că aparținea Mitropoliei Basarabiei, și le-a prezentat noul paroh, pe N., de la Mitropolia Moldovei. Adunarea a respins propunerea primarului.

52. La 11 ianuarie 1994, creștinii din sat au fost din nou convocați la o adunare de către primar. De această dată, el a prezentat sătenilor un alt paroh de la Mitropolia Moldovei, pe A., care n-a fost nici el acceptat de adunare, cei prezenți exprimându-și preferința pentru T.B.

53. În aceste circumstanțe, S.M., președintele Consiliului parohial, a fost convocat de către primar și președintele asociației agricole, care i-au cerut să convingă sătenii să accepte destituirea lui T.B. Președintele consiliului parohial a refuzat să facă acest lucru.

54. La 13 ianuarie 1994, pe când se îndrepta spre biserică, S.M. a fost oprit din drum. El a fost imobilizat de către cinci polițiști, aruncat în mașina de poliție și dus mai întâi la primărie, unde a fost bătut cu cruzime. Apoi el a fost dus la comisariatul de poliție din Ocnîța, unde a fost învinuit de atitudinea sa favorabilă față de Mitropolia Basarabiei, fără să i se aducă la cunoștință motivele reținerii. El a fost eliberat peste trei zile.

55. În urma acestor incidente, T.B. a părăsit parohia.

2. Parohia Sfântul Nicolae din Fălești

56. Într-o scrisoare din 20 mai 1994, vicepreședintele Consiliului raional Fălești l-a informat pe G.E., parohul bisericii Sfântul Nicolae din Fălești, că datorită apartenenței sale la Mitropolia Basarabiei, nu poate oficia slujba de Paști la 9 mai 1994, în vechiul cimitir al orașului, deoarece aceasta constituie o activitate contrară Legii despre culte, fiindcă Mitropolia Basarabiei este ilegală. Din același motiv, lui i-a fost interzisă pe viitor oficializarea serviciilor divine atât în biserică, cât și în aer liber. Când privește decizia lui G.E. de a invita preoți din România pentru slujba din 22 mai 1994, vicepreședintele Consiliului raional l-a avertizat să nu dea curs deciziei sale deoarece nu a obținut, în prealabil, permisiunea autorităților, așa precum prevede articolul 22 al Legii despre culte.

57. În luna noiembrie a anului 1994, lui G.E. i-a fost aplicată o amendă în mărime de 90 lei pentru că oficia în calitate de preot al unei biserici nerecunoscute, Mitropolia Basarabiei. Instanța de judecată a menținut sancțiunea, însă a redus mărimea amenzii la 54 de lei, din motivul că G.E. nu deținea funcții de răspundere în cadrul Mitropoliei Basarabiei.

58. La 27 octombrie 1996, înainte de începerea slujbei în biserică parohială, un grup de persoane condus de un preot de la Mitropolia Moldovei l-au bătut pe G.E. până la sânge și i-au cerut să adere la Mitropolia Moldovei. Ei s-au năpustit și asupra preotesei, rupându-i hainele.

59. G.E. a reușit să se ascundă în interiorul bisericii, unde se ținea slujba, dar agresorii l-au urmărit și în interior, dezlănțuind o ceartă cu credincioșii

prezenți în biserică. Un ofițer de poliție sosit la fața locului a reușit să convingă agresorii să părăsească biserica.

60. La 15 noiembrie 1996, adunarea parohială a publicat o declarație, în care își exprima indignarea față de actele de violență și de intimidare la care au fost supuși membrii Mitropoliei Basarabiei și a cerut autorităților să nu mai admită asemenea acțiuni și să recunoască oficial această mitropolie.

61. La 6 iunie 1998, reclamantul Petru Păduraru, Mitropolitul Basarabiei, a primit două telegrame anonime prin care era amenințat să nu meargă la Fălești. El n-a depus nici o plângere privind acest incident.

3. Biserica Sfântului Alexandru, parohia Călărași

62. La 11 iulie 1994, un alt reclamant, Ioan Eșanu, parohul acestei bisericii, a fost chemat de către președintele Consiliului raional Călărași pentru a discuta despre Mitropolia Basarabiei.

La această adunare au mai participat primarul orașului Călărași, secretarul Consiliului raional și episcopul. Președintele Consiliului raional l-a acuzat pe reclamant că este membru al Mitropoliei Basarabiei și, astfel, face propagandă în favoarea unirii cu România. Apoi, el i-a acordat o săptămână, timp în care să prezinte certificatul care ar confirma recunoașterea Mitropoliei Basarabiei sau să părăsească parohia.

4. Parohia Cania (Cantemir)

63. Într-o scrisoare din 24 noiembrie 1994, adresată Mitropolitului Basarabiei, V.B., cetățean român și paroh de Cania, a atras atenția asupra faptului că este supus unor presiuni puternice din partea autorităților raionale din Cantemir, care îi reproșau că este membru al bisericii reclamante.

64. La 16 ianuarie 1995, V.B. a fost chemat la comisariatul de poliție Cantemir, unde i-a fost adusă la cunoștință o decizie a Guvernului, prin care i s-au anulat permisul de ședere și permisul de muncă. V.B. a fost somat să părăsească teritoriul Republicii Moldova în 72 ore și să înapoieze autorităților competente permisele sus-menționate.

5. Incidente care au avut loc la Chișinău

65. La 5 aprilie 1995, Vasile Petrache, parohul bisericii Sfântul Nicolae, biserică afiliată Mitropoliei Basarabiei, l-a informat pe Mitropolitul Basarabiei că în timpul unor incidente nocturne din 27-28 martie și 3-4 aprilie 1995 au fost sparte geamurile bisericii.

66. Un atac similar a avut loc în noaptea de 13-14 mai 1995. Vasile Petrache a depus de fiecare dată plângeri, cerând poliției să intervină pentru a preveni producerea unor noi atacuri în viitor.

67. În noaptea de 3-4 septembrie 1996, persoane necunoscute au aruncat o grenadă în casa Mitropolitului Basarabiei, cauzând daune materiale. În

urma acestui atac, reclamantul a depus o plângere la comisariatul de poliție Chișinău.

68. În toamna anului 1999, după decesul unuia din reclamanți, Vasile Petrache, Mitropolitul Basarabiei l-a numit pe Petru Buburuz, un alt reclamant, în calitate de paroh al Bisericii Sfântul Nicolae.

După această numire, biserica Sfântul Nicolae a fost ocupată de către reprezentanți ai Mitropoliei Moldovei, care încuiaseră biserica și împiedicaseră credincioșii bisericii reclamante să intre în biserică. Aceștia au mai pus stăpânire și pe documentele și ștampila parohiei.

69. La 8 decembrie 1999, poliția a întocmit un proces-verbal de tragere la răspundere administrativă a reclamantului Petru Buburuz, pe motiv că el organizase, la 28 noiembrie 1999, o întrunire publică în fața bisericii Sfântul Nicolae, fără a obține, în prealabil, autorizație pentru organizarea întrunirii publice.

70. La 28 ianuarie 2000, judecătorul S. al Judecătoriei sectorului Buiucani a clasat dosarul pe motiv că reclamantul nu organizase o adunare, dar, în calitate sa de preot, el a oficiat o slujbă la rugămintea a aproximativ o sută de credincioși care erau prezenți. De asemenea, instanța de judecată a constatat că liturghia a avut loc anume în acel loc deoarece ușa bisericii era încuiată.

6. Incidentul din sectorul Buiucani (Chișinău)

71. În noaptea de 3-4 septembrie 1996, în casa lui P.G., cleric care aparține de biserica reclamantă, a fost aruncată o grenadă, iar la 28 septembrie 1996, P.G. a fost amenințat de către șase necunoscuți. P.G. a depus imediat o plângere penală.

72. Într-o scrisoare din 22 noiembrie 1996 adresată Președintelui Republicii Moldova, ministrul Afacerilor Interne și-a exprimat regretul cu privire la perioada de timp îndelungată în care se desfășura ancheta în privința acestui accident și l-a informat că persoanele responsabile de efectuarea anchetei au fost sancționate disciplinar pentru această încălcare.

7. Parohia din satul Octombrie (Sângerei)

73. În raportul său din 22 iunie 1998 adresat Mitropolitului Basarabiei, episcopul bisericii din sat s-a plâns de acțiunile preotului M. de la Mitropolia Moldovei, care, cu sprijinul primarului orașului Bălți, a încercat să-l înlăture de la slujbă pe preotul P.B., membru al Mitropoliei Basarabiei, și să obțină închiderea bisericii din sat.

Nici o plângere n-a fost depusă în privința acestui incident.

8. Incidentele de la Cucioaia (Ghiliceni)

74. Potrivit reclamantului, la 23 august 1998, un ofițer de poliție, căpitanul R., a declarat că acționând la ordinul superiorului său, locotenent-

colonelul B.D., a sigilat ușa bisericii din Cucioaia (Ghiliceni) și i-a interzis lui V.R., preot care oficia, în mod sistematic, slujbele în această biserică și care aparținea Mitropoliei Basarabiei, să intre în lăcaș și să continue slujba. În baza plângerii sătenilor, unul din reclamânți, Vlad Cubreacov, a adresat, la 26 august 1998, o scrisoare Primului-ministru, cerându-i o explicație pentru aceste acțiuni.

Incidentul a fost, de asemenea, descris și în ziarul „Flux” din 26 august 1998.

Guvernul a cerut Ministerului de Interne să intenteze o anchetă în privința incidentului descris în scrisoare. În cadrul anchetei, s-a constatat că persoana care a sechestrat ușa bisericii nu era polițist, ci un membru al Mitropoliei Moldovei, arhidiaconul D.S..

9. Parohia din Bădicul Moldovenesc (Cahul)

75. La 11 aprilie 1998, aproape de miezul nopții, parohul bisericii a fost trezit de niște persoane necunoscute care încercau să forțeze ușa casei parohiale. Parohul a fost amenințat cu moartea, dacă nu va renunța la crearea unei noi parohii la Cahul.

76. La 13 aprilie 1998, el a fost amenințat cu moartea de către preotul I.G., membru al Mitropoliei Moldovei. În aceeași zi, el s-a plâns la poliție.

10. Parohia din Mărinici (Nisporeni)

77. După ce a părăsit Mitropolia Moldovei și s-a alăturat Mitropoliei Basarabiei, în iulie 1997, parohul acestei biserici și familia sa au fost amenințați, de mai multe ori, de către mai mulți preoți de la Mitropolia Moldovei. Geamurile casei sale au fost sparte, iar la 2 februarie 1998, el a fost atacat în stradă și bătut de către persoane necunoscute, care i-au spus să nu se mai amestece în „lucrurile acestea”.

78. Parohul a fost consultat de un medic legist, care i-a eliberat un certificat care atesta leziunile corporale. După aceste incidente, parohul a depus o plângere penală la comisariatul de poliție din sectorul Ciocana.

79. Ziarele din Republica Moldova au relatat cu regularitate incidentele, descrise ca acte de intimidare a clerului și a credincioșilor adepți ai Mitropoliei Basarabiei.

11. Incidentul de la Floreni

80. La 6 decembrie 1998, V.J., preot al Mitropoliei Moldovei, și alte persoane care îl însoțeau au stricat ușa bisericii din sat și au ocupat-o. Când preotul bisericii reclamante V.S. s-a prezentat la biserică pentru a oficia serviciul duminical, accesul în biserică i-a fost interzis. Situația s-a rezolvat doar când sătenii, adepți ai bisericii reclamante, au sosit la biserică.

12. Incidentul de la Leova

81. La 2 februarie 2001, în raportul adresat Mitropoliei Basarabiei, preotul N.A., de la parohia Leova, a declarat că Biserica din Leova a fost obiectul unor acte de vandalism și că el însuși, precum și alți credincioși au fost ținta unor acte de intimidare publică și a amenințărilor cu moartea din partea lui G.C., preot al Mitropoliei Moldovei. Acțiunile de acest fel s-au repetat, însă administrația locală nu a oferit nici o protecție credincioșilor, membri ai bisericii reclamante.

C. Incidente referitoare la patrimoniul Mitropoliei Basarabiei

1. Incidentul de la Floreni

82. Credincioșii din satul Floreni au aderat la Mitropolia Basarabiei la 12 martie 1996 și au constituit o comunitate locală a acestei biserici la 24 martie 1996. Ei au mai construit și un paraclis unde putea avea loc oficierea liturghiilor.

83. La 29 decembrie 1997, Guvernul Republicii Moldova a adoptat Hotărârea nr.1203 potrivit căreia Mitropoliei Moldovei i s-a atribuit cu drept de folosire terenul pe care era deja construit paraclisul Mitropoliei Basarabiei. Această hotărâre a fost confirmată și prin decizia Primăriei din Floreni din 9 martie 1998.

84. La cererea bisericii reclamante de a i se acorda dreptul de folosire a terenului respectiv, ținând cont de faptul că paraclisul său era situat pe el, Agenția Națională de Cadastru a răspuns enoriașilor parohiei din Floreni că „administrația publică locală nu poate să adopte o astfel de decizie deoarece Mitropolia Basarabiei nu are personalitate juridică recunoscută în Republica Moldova”.

2. Incidentul cu privire la o donație umanitară din partea asociației americane Jesus Christ of Latter-Day Saints

85. La 17 februarie 2000, Mitropolitul Basarabiei a cerut comisiei Guvernamentale pentru ajutor umanitar autorizarea de intrare pe teritoriul Republicii Moldova a unor bunuri în valoare de 9000 dolari americani, provenite din Statele Unite ale Americii și calificarea acestor bunuri ca ajutor umanitar. Această cerere a fost refuzată la 25 februarie 2000.

86. La 25 februarie 2000, reclamantul Vlad Cubreacov a cerut comisiei respective să-i comunice motivele refuzului. El a specificat că donația, trimisă de către asociația „Jesus Christ of Latter-Day Saints”, consta în îmbrăcăminte folosită și a primit din partea autorităților ucrainene autorizația de tranzit fiind considerată donație umanitară. Însă, începând cu 18 februarie 2000, aceste bunuri au fost blocate în vama moldovenească, iar pentru aceasta destinatarul bunurilor era obligat să plătească câte 150 dolari americani pentru fiecare zi de depozitare. Reclamantul a reiterat cererea de

intrare a acestor bunuri pe teritoriul Republicii Moldova ca donație umanitară.

87. La 28 februarie 2000, Viceprim-ministrul Republicii Moldova a autorizat intrarea pe teritoriul Republicii Moldova a acestei donații umanitare.

D. Chestiuni cu privire la drepturile personale ale clericilor bisericii reclamante

88. Vasile Petrache, preot al Mitropoliei Basarabiei, i-a fost refuzat dreptul la pensie pe motiv că nu ar fi fost deservent al unui cult recunoscut.

II. DREPTUL INTERN PERTINENT

A. Constituția din 29 iulie 1994

89. Articolul 31 al Constituției Republicii Moldova cu privire la libertatea conștiinței prevede:

„(1) Libertatea conștiinței este garantată. Ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.

(2) Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.

(3) În relațiile dintre cultele religioase sunt interzise orice manifestări de învrăjbire.

(4) Cultele religioase sunt autonome, separate de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în aziluri și în orfelinate”.

B. Legea nr. 979-XII din 24 martie 1992 despre culte

90. Dispozițiile pertinente ale Legii nr. 979-XII din 24 martie 1992 despre culte, publicată în Monitorul Oficial nr. 3/70 din 1992, prevăd următoarele:

Articolul 1. Libertatea conștiinței

„Statul garantează libertatea conștiinței și libertatea religiei pe teritoriul Republicii Moldova. Orice persoană are dreptul de a manifesta credința în mod liber, individual sau colectiv, în public sau în particular, cu condiția că această exercitare să nu contravină Constituției, prezentei legi sau legislației în vigoare”.

Articolul 4. Intoleranța confesională

„Intoleranța confesională, manifestată prin acte care stânjenesc liberul exercițiu al unui cult recunoscut de stat, constituie o infracțiune și se pedepsește conform legislației”.

Articolul 9. Libertatea organizării și funcționării cultelor

„Culte sunt libere să se organizeze și pot funcționa liber dacă practicile și ritualurile lor nu contravin Constituției, prezentei legi și legislației în vigoare.

În cazuri contrare cultele nu se vor putea bucura de recunoașterea statului”.

Articolul 14. Recunoașterea cultelor

„Pentru a putea să se organizeze și să funcționeze, cultele trebuie să fie recunoscute prin decizie guvernamentală.

În cazul nerespectării condițiilor articolului 9 alineatul întâi din prezenta lege, recunoașterea va putea fi retrasă în același mod”.

Articolul 15. Aprobarea statutului

„În vederea recunoașterii, fiecare cult prezintă Guvernului spre examinare și aprobare statutul (regulamentul) său de organizare și funcționare, cuprinzând informații asupra sistemului de organizare și administrare, însoțit de principiile fundamentale de credință.”

Articolul 21. Asociații și fundații

„Asociațiile și fundațiile care urmăresc în total sau în parte scopuri religioase, în ce privește caracterul lor religios, se bucură de drepturile și sunt supuse obligațiilor ce decurg din legislația privind cultele”.

Articolul 22. Deservenții, invitare-delegare

„Șefii cultelor de rang republican și ierarhic, aleși conform statutului (regulamentului) cultului respectiv, precum și întregul personal din serviciul cultelor trebuie să fie cetățeni ai Republicii Moldova.

Angajarea cetățenilor străini pentru activități religioase, precum și delegarea în străinătate în același scop a cetățenilor Republicii Moldova se va face în fiecare caz aparte cu acordul autorităților de stat”.

Articolul 24. Personalitate juridică

„Culte recunoscute de stat sunt persoane juridice (...)”.

Articolul 35. Tipăriturile și obiectele de cult

„Culte recunoscute de stat și înregistrate conform prezentei legi au dreptul exclusiv:

- a) să producă și să comercializeze obiectele de cult specifice cultului respectiv;
- b) să fondeze organe de presă pentru credincioși, să editeze și să comercializeze cărți de cult, teologice sau cu conținut bisericesc, necesare practicării cultului;

c) să stabilească plăți pentru pelerinaj și activități turistice la lăcașele de cult;

d) să organizeze, pe teritoriul țării și în străinătate, expoziții de obiecte de cult, inclusiv expoziții cu vânzare.

(...)

În prezentul articol, obiecte de cult se consideră: vasele liturgice, icoanele metalice și cele litografice, crucile, crucifixe, mobilierul bisericesc, cruciulițele și medalioanele cu imagini religioase specifice cultului respectiv, obiectele de colportaj religioase și altele asemenea. Obiectelor de cult se asimilează și calendarele religioase, ilustratele, pliantele, albumele de artă bisericească, filmele, etichetele cu imaginea lăcașurilor de cult sau a obiectelor de artă bisericească, cu excepția celor care fac parte din patrimoniul cultural național, produsele necesare activității de cult, cum ar fi: tămâia și lumânările, inclusiv cele decorative pentru nunți și botezuri, stofele și broderiile specifice folosite la confecționarea veșmintelor de cult și altor obiecte necesare practicării cultului respectiv”.

Articolul 44. Angajarea deservenților și salariaților cultelor

„Părțile componente ale cultelor, instituțiile și întreprinderile înființate de ele pot angaja lucrători în conformitate cu legislația muncii”.

Articolul 45. Contractul

„Angajarea deservenților și salariaților cultelor se efectuează în baza unui contract scris (...)”.

Articolul 46. Statutul juridic

„Deservenții și salariații cultelor, ai instituțiilor și întreprinderilor înființate de ele au statut juridic identic cu angajații organizațiilor, instituțiilor și întreprinderilor obștești asupra lor extinzându-se legislația muncii”.

Articolul 48. Pensiile de stat

„Deservenților și salariaților cultelor, indiferent de pensiile stabilite de culte, li se stabilesc pensii de stat pe baze generale, în conformitate cu Legea cu privire la asigurarea cu pensii de stat în Republica Moldova”.

C. Codul de procedură civilă

91. Articolul 28/2 modificat prin Legea nr. 942-XIII din 18 iulie 1996 stabilește următoarea competență a Curții de Apel:

„Curtea de Apel judecă în primă instanță plângerile împotriva actelor organelor administrației publice centrale și ale persoanelor cu funcții de răspundere ale acestora, săvârșite cu încălcarea legii sau cu depășirea împuternicirilor și care lezează drepturile cetățenilor”.

92. Articolul 37 cu privire la participarea mai multor reclamanți sau pârâți în proces, prevede următoarele:

„Acțiunea poate fi intentată de mai mulți reclamânți împreună sau împotriva mai multor pârâți. Fiecare dintre reclamânți sau pârâți apare în proces independent față de cealaltă parte.

Coparticipanții pot încredința ducerea procesului unuia din ei (...).”

93. Articolul 235 cu privire la dreptul de a se adresa în instanță împotriva actelor ilegale ale organelor administrației publice, prevede următoarele:

„Orice persoană fizică sau juridică, dacă consideră că drepturile ei sunt lezate printr-un act administrativ sau prin refuzul neîntemeiat al unui organ administrativ sau al unei persoane cu funcții de răspundere de a-i examina cererea cu privire la un drept recunoscut de lege, este în drept să se adreseze în instanța de judecată competentă pentru anularea actului sau recunoașterea dreptului care a fost lezat”.

ÎN DREPT

I. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 9 AL CONVENȚIEI

94. Reclamantii pretind că refuzul autorităților Republicii Moldova de a recunoaște Mitropolia Basarabiei constituie o încălcare a libertății lor de conștiință deoarece doar cultele recunoscute de Guvern pot fi practicate pe teritoriul Republicii Moldova. Ei relevă, în special, că libertatea de a-și manifesta colectiv religia lor este împiedicată de interdicția de a se reuni în scop religios, precum și de absența unei protecții juridice a patrimoniului bisericii reclamante. Reclamantii invocă articolul 9 al Convenției care prevede următoarele:

„1. Orice persoană are dreptul la libertatea de gândire, de conștiință sau de religie; acest drept include libertatea de a-și schimba religia sau convingerea, precum și libertatea de a-și manifesta religia sau convingerea în mod individual sau în colectiv, în public sau în particular, prin cult, învățământ, practici și îndeplinirea ritualurilor.

2. Libertatea de a-și manifesta religia sau convingerile nu poate forma obiectul altor restrângeri decât acelea care, prevăzute de lege, constituie măsuri necesare, într-o societate democratică, pentru siguranța publică, protecția ordinii, a sănătății sau a moralei publice ori pentru protejarea drepturilor și libertăților altora”.

A. Argumentele prezentate Curții

1. Reclamantii

95. Invocând hotărârea *Manoussakis et autres c. Grèce* (26 septembrie 1996, *Recueil des arrêts et décisions* 1996-IV, p. 1361, § 37), reclamantii susțin că refuzul de a recunoaște biserica reclamantă constituie o încălcare a libertății lor de religie, deoarece absența autorizației face imposibil exercițiul cultului lor. În opinia lor, un stat poate să impună o procedură prealabilă de înregistrare a cultelor fără a încălca articolul 9 al Convenției,

cu condiția că înregistrarea nu este un obstacol pentru libertatea de religie a credincioșilor. În această cauză, refuzul de recunoaștere nu a avut nici un temei acceptabil într-o societate democratică. În special, reclamanții declară că nici o activitate ilegală sau contrară ordinii publice nu poate fi reproșată bisericii reclamante sau membrilor săi.

96. Reclamanții susțin că, într-o societate democratică, orice grup de credincioși care se consideră diferiți de alții trebuie să-și poată crea o nouă biserică și că nu ține de competența statului să determine dacă există o distincție reală între aceste grupuri diferite sau care dintre credințe trebuie să fie considerate distincte de altele.

De asemenea, statul nu poate favoriza, prin intermediul recunoașterii, o biserică în defavoarea alteia, nici să cenzureze titulatura unei biserici din simplul motiv că aceasta s-ar referi la o perioadă istorică îndepărtată.

În consecință, în cauza dată, statul moldovenesc nu poate să decidă dacă biserica reclamantă este o entitate individuală, distinctă sau o formațiune în cadrul unei alte biserici.

2. Guvernul

97. Guvernul admite faptul că dreptul la libertatea de religie cuprinde în sine libertatea de a-și manifesta religia prin culte și îndeplinirea ritualurilor, dar consideră că, în această cauză, refuzul de a recunoaște biserica reclamantă nu constituie o interdicție a activităților acesteia sau ale membrilor săi. Aceștia din urmă își exercită libertatea lor la religie, atât prin convingerea personală cât și prin manifestarea cultului și îndeplinirea ritualurilor.

98. De altfel, Guvernul susține că biserica reclamantă, în calitate de biserică creștină ortodoxă, nu reprezintă un nou cult deoarece cultul creștin ortodox a fost recunoscut în Republica Moldova, la 7 februarie 1993, odată cu recunoașterea Mitropoliei Moldovei. Din punct de vedere religios, nu există nici o diferență dintre biserica reclamantă și Mitropolia Moldovei.

Crearea bisericii reclamante ar fi în realitate o încercare de a crea un nou organ administrativ în cadrul Mitropoliei Moldovei. Or, statul nu se poate amesteca în conflictul apărut în sânul Mitropoliei Moldovei, fără a-și încălca obligația sa de neutralitate în materie religioasă.

În cadrul audierii din 2 octombrie 2001, Guvernul a susținut că, conflictul, în aparență administrativ, ascunde un conflict de ordin politic între România și Federația Rusă și că intervenția sa în acest conflict, sub forma recunoașterii acestui grup schismatic, cum ar fi biserica reclamantă, riscă să aibă consecințe dificile pentru independența și integritatea teritorială ale tânărului stat Republica Moldova.

B. Terțul intervenient

99. Terțul intervenient a declarat că cererea are la origine un conflict de ordin administrativ din cadrul Mitropoliei Moldovei. Terțul intervenient subliniază faptul că biserica reclamantă a fost creată de preoți ai Mitropoliei Moldovei, care, din motive dictate de ambițiile personale, au decis să se separe de această biserică. Activitatea schismatică a reclamantului Petru Păduraru a fost contrară canoanelor Bisericii ortodoxe ruse, fapt pentru care Patriarhul de la Moscova i-a interzis să officieze servicii divine. Totodată, încălcând dreptul canonic și fără a se consulta cu Patriarhia de la Moscova și cu autoritățile moldovenești, Patriarhia de la București a decis recunoașterea bisericii schismatice. Conflictul generat trebuia, prin urmare, rezolvat doar prin negocieri între Patriarhiile română și rusă.

100. Terțul intervenient subliniază faptul că biserica reclamantă este fondată pe criterii etnice și că, în consecință, recunoașterea sa de către Guvern nu numai că ar constitui o ingerință a statului în problemele ce țin de religie, dar ar avea urmări negative asupra situației politice și sociale din Republica Moldova și ar încuraja tendințele naționaliste care există în țară. Mai mult decât atât, o astfel de recunoaștere ar aduce prejudicii relațiilor de prietenie dintre Republica Moldova și Ucraina.

C. Aprecierii Curții

101. Curtea reamintește de la început că o biserică sau un organ ecleziastic al unei biserici poate, ca atare, să exercite în numele enoriașilor săi drepturile garantate de articolul 9 al Convenției (*Cha'are Shalom Ve Tsedek v. France* [GC], nr. 27417/95, § 72, CEDH 2000-VII). Prin urmare, în această cauză Mitropolia Basarabiei poate fi considerată reclamant în sensul articolului 34 al Convenției.

1. Cu privire la existența unei ingerințe

102. În continuare, Curtea urmează să stabilească existența unei ingerințe în dreptul reclamantilor la libertatea de religie prin refuzul de a recunoaște biserica reclamantă.

103. Guvernul susține că nerecunoașterea bisericii reclamante nu împiedică reclamantii să-și exprime convingerile și să le manifeste în cadrul unui cult creștin ortodox recunoscut de către stat, adică în cadrul Mitropoliei Moldovei.

104. Reclamantii afirmă că, conform legislației Republicii Moldova, doar cultele recunoscute de Guvern pot fi practicate și că, prin urmare, refuzul de recunoaștere a bisericii reclamante echivalează, pentru aceasta, cu interzicerea de a funcționa, atât în plan bisericesc, cât și ca asociație. Cu referire la reclamantii - persoane fizice, ei nu pot să-și exprime convingerile prin cultul lor, deoarece numai un cult recunoscut de către stat poate beneficia de o protecție legală.

105. Curtea notează că, conform Legii din 24 martie 1992 despre culte, pot fi practicate numai cultele recunoscute prin decizie guvernamentală.

În această cauză, Curtea notează că, nefiind recunoscută, biserica reclamantă nu poate să-și desfășoare activitatea sa. În special, preoții nu pot oficia slujbe, membrii săi nu se pot reuni pentru a-și practica religia și fiind lipsită de personalitate juridică, biserica nu poate beneficia de protecția juridică a patrimoniului său.

Curtea consideră că refuzul Guvernului de a recunoaște biserica reclamantă, care a fost menținut prin decizia Curții Supreme de Justiție de la 9 decembrie 1997, constituie o ingerință în dreptul acestei biserici și al altor reclamanți la libertatea de religie, precum aceasta este garantată de articolul 9 § 1 al Convenției.

106. Pentru a determina dacă această ingerință constituie o violare a Convenției, Curtea trebuie să constate dacă ingerința este conformă exigențelor articolului 9 § 2, adică dacă ingerința era „prevăzută de lege”, dacă „urmărea un scop legitim” și dacă era „necesară într-o societate democratică”.

2. Dacă ingerința a fost prevăzută de lege?

107. Reclamanții admit că ingerința era prevăzută de Legea nr. 979-XII din 24 martie 1992 despre culte. Totuși, ei afirmă că procedura prevăzută de această Lege nu a fost aplicată adecvat deoarece adevăratul motiv al refuzului de înregistrare a fost de ordin politic; în realitate, Guvernul nici n-a susținut și nici n-a dovedit că biserica reclamantă nu s-a conformat legilor Republicii Moldova.

108. Guvernul nu s-a pronunțat în această privință.

109. Curtea reamintește jurisprudența sa constantă conform căreia expresia „prevăzută de lege” din articolele 8-11 ale Convenției nu numai că cere ca măsura incriminată să aibă o bază în dreptul intern, dar vizează, de asemenea, și calitatea legii în cauză, care trebuie să fie suficient de accesibilă și previzibilă în ceea ce privește efectele ei, adică să fie enunțată cu destulă precizie, astfel încât să permită persoanei - în caz de necesitate, cu o consultare adecvată - să-și determine conduita sa (hotărârile *Sunday Times v. Royaume Uni* (nr.1), 26 aprilie 1979, seria A nr. 30, p. 31 § 49, *Larissis et autres v. Grèce*, 24 februarie 1998, *Recueil* 1998-I, p. 378, § 40, *Hashman et Harrup v. Royaume-Uni* [GC], nr. 25594/94, § 31, CEDH 1999- VIII, *Rotaru v. Roumanie* [GC], nr. 28341/95, § 52, CEDH 2000-V).

Pentru a răspunde acestor exigențe dreptul intern trebuie să ofere o anumită protecție împotriva ingerințelor arbitrare ale autorităților publice în drepturile garantate de Convenție. Atunci când este vorba de chestiuni care aduc atingere drepturilor fundamentale, legea este contrară principiului preeminenței dreptului, acesta fiind unul din principiile fundamentale ale unei societăți democratice consacrat de Convenție, dacă marja de discreție prevăzută de lege oferă executivului împuterniciri largi. Legea trebuie să

definească cu suficientă precizie scopul oricărei marje de discreție și modalitățile de exercitare a acesteia (*Hassan et Tchaouch v. Bulgaria* [GC], nr. 30985/96, § 84, CEDH 2000-XI).

Nivelul de precizie a legislației interne - care nu poate în nici un caz să prevadă toate ipotezele - depinde într-o măsură considerabilă de conținutul instrumentului în cauză, de domeniul pe care-l reglementează și de numărul și statutul celor cărora li se adresează (hotărârile *Hashman et Harrup* citată anterior, § 31 și *Groppera Radio AG et autres v. Suisse*, 28 martie 1990, seria A nr. 173, p. 26, § 68).

110. În această cauză, Curtea notează că articolul 14 al Legii din 24 martie 1992 prevede recunoașterea cultelor prin decizie guvernamentală și că, în conformitate cu articolul 9 al legii date, pot beneficia de recunoaștere numai cultele ale căror practici și ritualuri sunt conforme Constituției și legislației moldovenești.

Fără a se pronunța categoric asupra faptului dacă prevederile legale sus-menționate sunt conforme exigențelor de previzibilitate și precizie, Curtea este gata să accepte că ingerința în cauză era „prevăzută de lege”, înainte de a determina dacă ea a urmărit „un scop legitim” și dacă a fost „necesară într-o societate democratică”.

3. Scopul legitim

111. În timpul audierii din 2 octombrie 2001, Guvernul a susținut că refuzul de a aproba cererea de recunoaștere a reclamantilor a fost justificat de necesitatea de a proteja ordinea și securitatea publică. Statul moldovenesc, al cărui teritoriu a aparținut în cursul istoriei României și Rusiei, are o populație variată din punct de vedere etnic și lingvistic. În astfel de circumstanțe, tânărul stat Republica Moldova, independent din anul 1991, dispune de puține elemente pentru a-și asigura existența continuă. Unul din aceste elemente este religia, majoritatea populației țării fiind de religie creștină ortodoxă. Prin urmare, recunoașterea Mitropoliei Moldovei, sub jurisdicția Patriarhiei Moscovei, a permis populației să se regăsească în sânul acestei biserici. Recunoașterea bisericii reclamante ar fi distrus legătura deja formată, iar populația locală s-ar fi dispersat între mai multe biserici. În plus, în spatele bisericii reclamante, subordonate Patriarhiei de la București, se află forțe politice care au legătură cu interesele românești favorabile reunirii Basarabiei cu România. Prin urmare, recunoașterea bisericii reclamante ar reînvia vechile rivalități ruso-române în sânul populației, punând astfel în pericol pacea socială și chiar integritatea teritorială a Republicii Moldova.

112. Reclamantii contestă faptul că această măsură litigioasă avea menirea de a proteja ordinea publică și securitatea publică. Ei susțin că Guvernul nu a demonstrat că biserica reclamantă ar fi constituit o amenințare pentru ordinea și securitatea publică.

113. Curtea consideră că statele sunt în drept să controleze dacă o mișcare sau o asociație urmărește, sub pretextul scopurilor religioase, activități care ar dăuna populației sau securității publice (hotărârea *Manoussakis et autres* citată mai sus, p. 1362, § 40; *Stankov et Organisation macédonienne unie Ilinden v. Bulgarie*, nr. 29221/95 și 29225/95, § 84, CEDH 2001-IX).

Examinând circumstanțele cauzei, Curtea consideră că în această cauză ingerința invocată a urmărit un scop legitim conform articolului 9 § 2 al Convenției, și anume protecția ordinii și a securității publice.

4. Necesară într-o societate democratică

(a) Principii generale

114. Curtea reamintește jurisprudența sa constantă conform căreia, în conformitate cu articolul 9 al Convenției, libertatea de gândire, de conștiință și de religie reprezintă unul din fundamentele unei „societăți democratice”, în sensul prevăzut de Convenție. Ea figurează, în dimensiunile sale religioase, printre elementele cele mai esențiale ale identității credincioșilor și ale concepțiilor lor despre viață, dar ea este în egală măsură un bun prețios pentru atei, agnostici, sceptici sau indiferenți. Este vorba de pluralism – o cucerire scumpă în decursul secolelor -, substanțial într-astfel de societate.

Dacă libertatea de religie relevă mai întâi de toate o credință interioară, ea, de asemenea, „implică” și libertatea de „a-și manifesta religia”, în mod individual sau în colectiv, în particular sau în public și în cercul persoanelor care împărtășesc aceeași credință. Mărturisirea, prin grai și fapte, este legată de existența convingerilor religioase. Această libertate implică, *inter alia*, libertatea de a adera sau nu la o religie, precum și libertatea de a practica sau nu o religie (hotărârile *Kokkinakis v. Grèce*, 25 mai 1993, seria A nr. 260, p. 117, § 31; *Buscarini et autres v. Saint-Marin* [GC], nr. 24645/94, § 34, CEDH 1999-I). Articolul 9 enumeră formele diverse pe care le poate lua manifestarea religiei sau convingerii, și anume: cultul, învățământul, practicile și îndeplinirea ritualurilor. Totuși, articolul 9 al Convenției nu protejează orice act motivat sau inspirat de o religie sau credință (hotărârea *Kalac v. Turquie*, 1 iulie 1997, *Recueil* 1997-IV, p. 1209, § 27).

115. Curtea a spus, în egală măsură, că într-o societate democratică în care coexistă mai multe religii în rândul unei populații, poate să apară necesitatea de a restrânge această libertate pentru a concilia interesele diverselor grupuri și pentru a asigura respectul convingerilor fiecărei persoane (hotărârea *Kokkinakis* citată mai sus, p. 18, § 33).

116. Totodată, statul trebuie să fie neutru și imparțial în exercitarea dreptului său de reglementare a acestui domeniu și în relațiile sale cu diversele religii, culte și credințe (hotărârea *Hassan și Tchaouch* citată mai sus, § 78). Este vorba despre menținerea pluralismului și a bunei funcționări

a democrației, una din principalele caracteristici care oferă posibilitatea de a rezolva prin dialog, fără a recurge la violență, problemele cu care se confruntă un stat, chiar și atunci când aceste probleme deranjează (hotărârea *Parti communiste unifié de Turquie et autres v. Turquie*, 30 ianuarie 1998, *Recueil* 1998-I, p. 27, § 57). În consecință, rolul autorităților într-un astfel de caz nu este de a curma cauza tensiunilor prin eliminarea pluralismului, dar de a asigura ca grupurile opuse unul altuia să se tolereze reciproc (hotărârea *Serif v. Grèce*, nr. 38178/97, § 53, CEDH 1999-IX).

117. Curtea mai reamintește că, în principiu, dreptul la libertatea de religie, așa precum este definit de Convenție, exclude aprecierea din partea statului a legitimității credințelor religioase sau a modalităților de exprimare a acestora. Măsurile statului care ar favoriza un conducător sau un organ al unei comunități religioase divizate, sau care ar viza constrângerea unei comunități sau a unei părți a acesteia în scopul de a o plasa, contrar voinței sale, sub o conducere unică, ar constitui, în egală măsură, o încălcare a libertății de religie. În societățile democratice, statul nu trebuie să întreprindă măsuri pentru a garanta ca comunitățile religioase să fie plasate sau să rămână sub o conducere unică (*ibidem*, § 52). În mod similar, atunci când exercitarea dreptului la libertatea de religie sau a unuia dintre aspectele sale este supus, conform dreptului intern, unui sistem de autorizare prealabilă, intervenția unei autorități bisericești recunoscute în procedura de acordare a autorizației nu va fi conformă cu imperativele paragrafului 2 al articolului 9 (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Pentidis et autres v. Grèce*, nr. 23238/94, hotărârea din 9 iunie 1997, *Recueil* 1997-III, avizul Comisiei).

118. Mai mult, deoarece comunitățile religioase există tradițional sub forma unor structuri organizate, articolul 9 trebuie să fie interpretat în lumina articolului 11 al Convenției, care protejează viața asociativă de oricare ingerință nejustificată a statului. Prin prisma acestui punct de vedere, dreptul credincioșilor la libertatea de religie, care cuprinde dreptul de a manifesta religia în colectiv, presupune ca credincioșii să se poată asocia liber, fără intervenția arbitrară a statului. Într-adevăr, existența autonomă a comunităților religioase este indispensabilă pluralismului într-o societate democratică și își are locul chiar în centrul protecției oferite de articolul 9 al Convenției (hotărârea *Hassan et Tchaouch* sus-citată, § 62).

În plus, unul din mijloacele de a exercita dreptul de manifestare a religiei persoanei, în special pentru comunitățile religioase, în dimensiunea sa colectivă, îl reprezintă posibilitatea de a asigura protecția juridică a comunității, a membrilor și a bunurilor sale, în așa fel încât articolul 9 să fie citit nu numai prin prisma articolului 11, dar și a articolului 6 (a se vedea, *mutatis mutandis*, hotărârile *Sidiropoulos et autres v. Grèce* din 10 iulie 1998, *Recueil* 1998-IV, p. 1614, § 40 și *Eglise catholique de La Canée v. Grèce* din 16 decembrie 1997, *Recueil* 1997-VIII, p. 2857, § 33 și p. 2859, §§ 40-41 și avizul Comisiei, p. 2867, §§ 48-49).

119. Conform jurisprudenței sale constante, Curtea recunoaște statelor părți la Convenție o anumită marjă de apreciere pentru a decide cu privire la necesitatea existenței și întinderii unei ingerințe, dar aceasta este efectuată împreună cu controlul european, care se extinde atât asupra legii, cât și asupra deciziilor care aplică legea respectivă. Sarcina Curții este de a determina dacă măsurile luate la nivel național sunt, în principiu, justificate și proporționale.

Pentru a delimita scopul marjei de apreciere în această cauză, Curtea trebuie să țină cont de ceea ce este în discuție, și anume necesitatea menținerii unui adevărat pluralism religios, inerent conceptului de societate democratică (hotărârea *Kokkinakis* sus-citată, p. 17, § 31). De altfel, este necesar de a acorda o mare însemnătate acestei necesități, la stabilirea, conform cerințelor paragrafului 2 al articolului 9, dacă ingerința corespunde unei „nevoi sociale imperioase” și dacă ea este „proporțională scopului legitim urmărit” (a se vedea, *mutatis mutandis*, printre multe altele, hotărârea *Wingrove v. Royaume Uni* din 25 noiembrie 1996, *Recueil* 1996-V, p. 1956, § 53). În exercițiul dreptului său de control, Curtea trebuie să aprecieze ingerința litigioasă în baza ansamblului de elemente din dosar (hotărârea *Kokkinakis* p. 21, § 47).

(b) Aplicarea acestor principii

120. Guvernul susține că ingerința litigioasă era necesară într-o societate democratică. În primul rând, recunoașterea bisericii reclamante ar fi însemnat renunțarea statului la poziția de neutralitate în chestiuni religioase, în special, în conflictele religioase, ceea ce ar contraveni Constituției Republicii Moldova și ordinii publice. Anume cu scopul de a respecta obligația sa de neutralitate, Guvernul a cerut bisericii reclamante, pentru început, să pună capăt neînțelegerilor cu Mitropolia Moldovei.

În al doilea rând, refuzul de recunoaștere, potrivit opiniei Guvernului, era necesar pentru asigurarea securității naționale și integrității teritoriale a Republicii Moldova, ținând cont de faptul că biserica reclamantă s-a angajat în activități politice, militând pentru reunirea Republicii Moldova cu România, cu sprijinul acesteia din urmă. Pentru a susține aceste afirmații, Guvernul a prezentat articole apărute în presa românească, favorabile recunoașterii bisericii reclamante de către autoritățile moldovenești și reunirii Republicii Moldova cu România.

Guvernul a declarat că astfel de activități ar pune în pericol nu numai integritatea Republicii Moldova, dar și relațiile pașnice cu Ucraina, o parte a teritoriului actual al căreia se găsea, înainte de 1944, sub jurisdicția canonică a Mitropoliei Basarabiei.

Guvernul, de asemenea, a notat că biserica reclamantă este susținută de partidele moldovenești cu înclinare deschis pro-română, care neagă specificitatea moldovenească, uneori chiar și în dezbaterile din Parlamentul Republicii Moldova, ceea ce duce la destabilizarea statului moldovenesc. În

acest sens, Guvernul menționează Alianța Creștină pentru reunificarea României, fondată la 1 ianuarie 1993, din care fac parte mai multe asociații și un partid politic reprezentat în Parlament, Frontul Popular Creștin Democrat, care a susținut reapariția Mitropoliei Basarabiei.

În al treilea rând, refuzul de a recunoaște biserica reclamantă, în opinia Guvernului, era o măsură necesară pentru menținerea păcii sociale și a înțelegerii dintre credincioși. Guvernul a subliniat atitudinea agresivă a bisericii reclamante, care, în opinia sa, are ca scop atragerea altor ortodocși și distrugerea unor alte biserici și care a dus la un anumit număr de incidente, care fără intervenția poliției s-ar fi soldat cu daune și pierderi de vieți omenești.

În fine, Guvernul subliniază că, deși autoritățile moldovenești nu au recunoscut biserica reclamantă, ele acționează în spirit de toleranță, permițându-i acesteia și membrilor săi să-și continue activitatea fără piedici.

121. Reclamanții consideră că refuzul de a recunoaște Mitropolia Basarabiei nu era o măsură necesară într-o societate democratică. Ei declară că toate argumentele prezentate de Guvern sunt lipsite de temei și nu sunt dovedite prin probe și nici nu corespund unei „necesități sociale imperioase”. Nici un element din dosar nu dovedește că reclamanții ar fi vrut ori ar fi făcut sau au vrut să facă activități susceptibile să aducă atingere integrității teritoriale, securității naționale sau ordinii publice.

Reclamanții pretind că, prin refuzul de a recunoaște biserica reclamantă, Guvernul nu și-a onorat obligația de neutralitate din motive fanteziste, odată ce a recunoscut alte biserici ortodoxe.

Nerecunoașterea a pus membrii bisericii reclamante în imposibilitatea de a practica cultul lor deoarece, conform Legii despre culte, activitățile proprii unui cult și libertatea de asociere cu scop religios pot să fie exercitate numai de un cult recunoscut de stat. Mai mult, statul nu oferă protecție decât cultelor recunoscute și numai acestea au dreptul de a-și apăra drepturile lor în instanța de judecată. Prin urmare, clerul și membrii bisericii reclamante nu au putut să se apere împotriva agresiunilor fizice și persecuțiilor suferite de ei, iar biserica reclamantă nu și-a putut proteja bunurile sale.

Reclamanții contestă faptul că statul este tolerant față de biserica reclamantă. Ei declară că reprezentanții statului nu numai au permis acte de intimidare din partea altor credincioși, ale căror victime au fost membri ai bisericii reclamante, dar în anumite cazuri înșiși reprezentanții statului au participat la astfel de acte.

122. Curtea va examina succesiv argumentele prezentate de Guvern în vederea justificării ingerinței și proporționalitatea ingerinței cu scopurile urmărite.

(i) Argumentele invocate pentru a justifica ingerința

(α) Apărarea legalității și a principiilor constituționale ale Republicii Moldova

123. Curtea notează că Constituția Republicii Moldova, în articolul 31, garantează libertatea conștiinței și enunță principiul autonomiei cultelor față de stat și că Legea din 24 martie 1992 despre culte determină procedura de recunoaștere a cultelor.

Guvernul susține că anume în vederea respectării acestor principii și a obligației de neutralitate în privința cultelor, biserica reclamantă nu a putut fi recunoscută. Însă Guvernul a propus ca, în prealabil, să fie rezolvate conflictele cu biserica deja recunoscută, de la care biserica reclamantă dorește să se separe, și anume Mitropolia Moldovei.

Curtea notează, în primul rând, că biserica reclamantă a depus prima cerere de recunoaștere la 8 octombrie 1992, rămasă fără răspuns. Mitropolia Moldovei a fost recunoscută la o dată ulterioară, adică la 7 februarie 1993. În aceste condiții, Curtea constată că este dificil să înțeleagă, cel puțin referitor la perioada care precedă recunoașterea Mitropoliei Moldovei, argumentul Guvernului precum că biserica reclamantă ar fi un grup schismatic în raport cu Mitropolia Moldovei, care este recunoscută.

Indiferent de starea lucrurilor, Curtea reamintește că obligația de neutralitate și imparțialitate a statului, așa precum este definită de jurisprudența sa, este incompatibilă cu orice competență a statului de a aprecia legitimitatea convingerilor religioase și cere statului să asigure ca grupurile în conflict să se tolereze reciproc, chiar dacă acestea vin din același grup. În această cauză, Curtea consideră că, având în vedere că biserica reclamantă nu reprezintă un nou cult, prin faptul că recunoașterea sa depinde de voința unei autorități ecleziastice cunoscute, adică a Mitropoliei Moldovei, Guvernul și-a încălcat obligația de neutralitate și imparțialitate. Prin urmare, argumentul Guvernului precum că refuzul de recunoaștere era necesar pentru apărarea legalității și a Constituției Republicii Moldova urmează a fi respins.

(β) Atentarea la integritatea teritorială

124. Curtea notează, în primul rând, că în statutul său, în special în preambulul statutului, biserica reclamantă este definită ca o biserică autonomă locală, care activează pe teritoriul Republicii Moldova cu respectarea legilor acestui stat, denumirea sa având un caracter istoric, fără a avea vreo legătură cu realitățile politice actuale sau trecute. Deoarece are o activitate în principal religioasă, biserica reclamantă este gata să colaboreze cu statul în domeniul culturii, învățământului sau asistenței sociale. Ea declară că nu duce nici o activitate politică.

Curtea consideră aceste principii ca fiind clare și perfect legitime.

125. La audierea din 2 octombrie 2001, Guvernul a susținut că în realitate biserica reclamantă are activități politice contrare ordinii publice și că, dacă ea va fi recunoscută, astfel de activități ar pune în pericol integritatea teritorială a Republicii Moldova.

Curtea reamintește că, dacă nu se poate exclude faptul că programul unei organizații ascunde obiective și intenții diferite de cele pe care le afișează public, Curtea, pentru a se asigura, trebuie să compare conținutul așa-zisului program cu actele și pozițiile pe care acesta le apără (hotărârea *Sidiropoulos et autres* sus-citată, p. 1618, § 46). În această cauză, Curtea notează că nici un element al dosarului nu-i permite să tragă concluzia că biserica reclamantă ar avea alte activități decât cele declarate în statutul său.

Cu privire la articolele de presă menționate mai sus, cu toate că conținutul lor, așa precum descrie Guvernul, atestă idei favorabile unei eventuale reuniri a Republicii Moldova cu România, ele nu pot fi imputate bisericii reclamante. Mai mult ca atât, Guvernul n-a pretins că biserica reclamantă ar fi inspirat aceste articole.

În mod similar, în lipsa probelor, Curtea nu poate să constate că Biserica reclamantă are legătură cu activitățile politice ale organizațiilor moldovenești sus-menționate (a se vedea paragraful 120), care ar milita pentru reunirea Republicii Moldova cu România. Ea notează, de altfel, că Guvernul n-a susținut că activitățile acestor asociații sau partide politice sunt ilegale.

În ceea ce privește posibilitatea că biserica reclamantă, odată recunoscută, va constitui un pericol pentru securitatea națională și integritatea teritorială, Curtea consideră că această simplă ipoteză, în lipsa altor elemente concrete, nu poate justifica refuzul de a o recunoaște.

(γ) Apărarea păcii sociale și a înțelegerii între credincioși

126. Curtea notează că Guvernul nu contestă că incidentele au avut loc în timpul reuniunilor adeptilor și ale membrilor clerului bisericii reclamante (a se vedea paragrafele 47-87 de mai sus). În special, s-au produs conflicte atunci când preoți aparținând bisericii reclamante au dorit să officieze slujbe în locurile de cult la care pretindeau, în mod exclusiv, adeptii și clerul Mitropoliei Moldovei. În alte localități, unele persoane se opuneau prezenței bisericii reclamante, considerând-o ilegală.

Pe de altă parte, există unele divergențe între reclamant și Guvern cu privire la ceea ce avut loc în timpul acestor incidente.

127. Fără a lua o anumită poziție față de ce anume a avut loc în timpul acestor incidente, Curtea notează că refuzul de a recunoaște biserica reclamantă a jucat un rol în incidentele care au avut loc.

(ii) *Proportionalitatea cu scopurile urmărite*

128. Guvernul susține că, deși biserica reclamantă nu a fost recunoscută, autoritățile au acționat în spiritul toleranței și i-au permis continuarea activității sale, fără a o împiedica. Membrii acestei biserici au putut să se reunească, să facă rugăciuni împreună și să-și administreze bunurile. Au fost prezentate ca probe numeroase activități ale bisericii reclamante.

129. Curtea declară că, conform Legii nr. 979-XII din 24 martie 1992, doar cultele recunoscute prin decizie guvernamentală pot fi practicate pe teritoriul Republicii Moldova. În special, numai un cult recunoscut are personalitate juridică (articolul 24), poate produce și comercializa obiecte specifice de cult (articolul 35) și poate angaja clerici și salariați (articolul 44). Mai mult, asociațiile care urmăresc în totalitate sau în parte scopuri religioase sunt supuse obligațiilor ce rezultă din legislația cu privire la culte.

În aceste circumstanțe, Curtea notează că, în lipsa recunoașterii, biserica reclamantă nu poate nici să se organizeze, nici să funcționeze. Lipsită de personalitate juridică, ea nu poate acționa în justiție pentru a-și proteja bunurile necesare în exercitarea cultului, iar membrii săi nu pot să se reunească pentru a îndeplini activități religioase, fără a încălca, astfel, legislația cu privire la culte.

Cât despre pretinsa toleranță față de biserica reclamantă și enoriașii săi de care dă dovadă Guvernul, Curtea nu consideră că o asemenea toleranță substituie recunoașterea, deoarece doar recunoașterea conferă drepturi persoanelor interesate.

Curtea notează, în continuare, că uneori reclamanții n-au putut să se apere împotriva actelor de intimidare, autoritățile argumentând că numai activitățile legale ar putea beneficia de protecție juridică (a se vedea paragrafele 56, 57 și 84 citate mai sus).

În fine, Curtea notează că autoritățile nu au invocat pentru alte culte recunoscute aceleași criterii care au fost aplicate pentru a refuza recunoașterea bisericii reclamante și că nici o justificare nu a fost invocată de Guvern cu privire la această diferență de tratament.

130. În concluzie, Curtea consideră că refuzul de a recunoaște biserica reclamantă are astfel de consecințe asupra libertății de religie a reclamanților, care nu pot fi considerate proporționale scopului legitim urmărit și, prin urmare, necesare într-o societate democratică. În consecință, articolul 9 al Convenției a fost violat.

II. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 14 AL CONVENȚIEI COMBINAT CU ARTICOLUL 9 AL CONVENȚIEI

131. Biserica reclamantă pretinde că este victima unei discriminări, luând în considerație refuzul nejustificat de a o recunoaște și faptul că Guvernul a recunoscut, pe de o parte, alte biserici ortodoxe, iar pe de altă parte, mai multe asociații în cadrul aceluiași cult. Biserica reclamantă invocă articolul 14 al Convenției, care prevede următoarele:

„Exercitarea drepturilor și libertăților recunoscute de prezenta Convenție trebuie să fie asigurată fără nici o deosebire bazată, în special, pe sex, rasă, culoare, limbă, religie, opinii politice sau orice alte opinii, origine națională sau socială, apartenență la o minoritate națională, avere, naștere sau orice altă situație”.

132. În opinia Guvernului, cultul creștin ortodox a fost recunoscut prin intermediul Mitropoliei Moldovei și nici un motiv nu justifică recunoașterea în egală măsură a bisericii reclamante, care, de asemenea, se pretinde a fi cult ortodox. Biserica reclamantă nu reprezintă un nou cult, dar o formațiune schismatică a cărei convingeri și ritualuri nu se deosebesc cu nimic de cele ale Mitropoliei Moldovei. Guvernul admite că Eparhia ortodoxă de la Chișinău, sub jurisdicția Bisericii Ortodoxe ruse, a fost recunoscută, cu toate că ea nu reprezintă un nou cult, dar el consideră că diferența de tratament este fondată pe criteriul etnic, deoarece adepții și clerul Eparhiei ortodoxe de la Chișinău sunt toți de origine rusă.

133. Reclamanții consideră că motivul invocat pentru refuzul de a recunoaște biserica reclamantă nu este nici rezonabil și nici obiectiv, deoarece în recunoașterea altor culte, Guvernul n-a formulat drept criterii originea etnică a credincioșilor sau noutatea cultului. Drept exemplu, reclamanții susțin că Guvernul a recunoscut două biserici adventiste și două asociații de evrei, care nu sunt organizate pe criterii etnice.

134. Curtea consideră că pretențiile în temeiul articolului 14 al Convenției au fost analizate în contextul celor prezentate cu privire la articolul 9 al Convenției. Astfel, nu este necesar de a le examina separat.

III. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLULUI 13 AL CONVENȚIEI

135. Reclamanții consideră că articolul 13 al Convenției a fost violat prin faptul că dreptul intern nu oferă nici o cale de recurs pentru a soluționa pretențiile invocate în fața Curții. Articolul 13 al Convenției prevede următoarele:

„Orice persoană, ale cărei drepturi și libertăți recunoscute de prezenta Convenție au fost încălcate, are dreptul să se adreseze efectiv unei instanțe naționale, chiar și atunci când încălcarea s-ar datora unor persoane care au acționat în exercitarea atribuțiilor lor oficiale”.

136. Guvernul susține că în această cauză, în ceea ce privește cererile cu caracter civil, exigențele articolului 13 sunt absorbite de cele ale articolului 6 al Convenției.

137. Curtea reamintește că articolul 13 al Convenției cere existența prevederilor în legislația națională care să permită autorităților naționale competente să examineze fondul pretenției adresate în temeiul Convenției și să ofere redresarea corespunzătoare, chiar dacă Statele Contractante se bucură de o anumită marjă de apreciere cu privire la modul de a se conforma obligațiilor ce rezultă din această prevedere (hotărârea *Chahal c. Royaume Uni*, 15 noiembrie 1996, *Recueil* 1996-V, pp. 1869-1870, § 145). Recursul cerut de articolul 13 trebuie să fie unul „efectiv”, atât în practică, cât și în drept. Totuși, un astfel de recurs este cerut doar pentru pretențiile care pot fi considerate ca fiind „serioase și legitime” conform Convenției.

138. Curtea notează că plângerile adresate de reclamanți precum că refuzul de a recunoaște biserica reclamantă constituie o încălcare a dreptului lor la libertatea de religie, garantat de articolul 9 al Convenției, sunt incontestabil serioase și legitime (a se vedea paragraful 130 de mai sus). Reclamanții au fost, așadar, în drept să beneficieze de un recurs intern efectiv în sensul articolului 13 al Convenției. Curtea va examina dacă un astfel de recurs a fost accesibil bisericii reclamante și celorlalți reclamanți.

139. Curtea constată că, în decizia sa din 9 decembrie 1997, Curtea Supremă de Justiție a constatat că refuzul Guvernului de a răspunde la cererea de recunoaștere a bisericii reclamante nu a fost ilegal și nici contrar articolului 9 al Convenției, deoarece reclamanții puteau să-și manifeste religia lor în cadrul Mitropoliei Moldovei. Totuși, Curtea Supremă de Justiție nu a răspuns pretențiilor principale ale reclamanților, precum că ei doresc să se reunească și să-și manifeste religia în mod colectiv, în cadrul unei biserici distincte de Mitropolia Moldovei și să beneficieze de dreptul de a se adresa unei instanțe pentru a-și apăra drepturile și proteja bunurile, deoarece numai cultele recunoscute de către stat beneficiază de protecție legală. Prin urmare, nefiind recunoscută de stat, Mitropolia Basarabiei nu avea drepturi pe care să le apere în fața Curții Supreme de Justiție.

În consecință, recursul în fața Curții Supreme de Justiție, în baza articolului 235 al Codului de procedură civilă, nu a fost efectiv.

140. Mai mult, Curtea notează că deși Legea din 24 martie 1992 despre culte se referă la problema recunoașterii de către Guvern și la obligația de a respecta legile statului, ca o condiție pentru funcționarea unui cult, ea nu conține prevederi specifice cu privire la procedura de recunoaștere și care să instituie recursuri accesibile în caz de litigiu.

Guvernul nu a menționat alte remedii pe care reclamanții le-ar fi putut folosi.

În consecință, Curtea consideră că reclamanții au fost în imposibilitatea de a obține, în fața unei instanțe naționale, o redresare în ceea ce privește plângerile lor cu privire la dreptul la libertatea de religie. Prin urmare, articolul 13 al Convenției a fost violat.

IV. PRETINSA VIOLARE A ARTICOLELOR 6 ȘI 11 ALE CONVENȚIEI

141. Reclamanții pretind, de asemenea, că refuzul de a recunoaște biserica reclamantă o împiedică pe aceasta să obțină personalitate juridică, privând-o astfel de dreptul său de acces la o instanță de judecată, precum acesta este garantat de articolul 6 al Convenției, pentru soluționarea oricărei plângeri cu privire la drepturile sale, în special cu privire la drepturile sale de proprietate. În plus, ei declară că acest refuz împreună cu insistența autorităților, precum că reclamanții pot practica religia lor în cadrul

Mitropoliei Moldovei, încalcă libertatea lor de asociere, ceea ce contravine articolului 11 al Convenției.

142. Luând în considerație aceste articole în contextul articolului 9 al Convenției (a se vedea paragrafele 118 și 129 de mai sus), Curtea consideră că nu este cazul de a le examina separat.

V. APLICAREA ARTICOLULUI 41 AL CONVENȚIEI

143. Articolul 41 al Convenției prevede următoarele:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a Protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o satisfacție echitabilă”.

A. Prejudiciul

144. Reclamanții nu au pretins nimic cu titlu de prejudiciu material, însă au solicitat 160 000 franci francezi (FRF) cu titlu de prejudiciu moral.

145. Guvernul nu s-a pronunțat cu privire la această chestiune.

146. Curtea consideră că violările constatate au cauzat incontestabil reclamanților un prejudiciu moral pe care ea îl evaluează, în mod echitabil, la 20 000 euro (EUR).

B. Costuri și cheltuieli

147. Deoarece reclamanții au primit de la Consiliul Europei 7937,10 FRF cu titlu de asistență juridică pentru prezentarea reclamantului Vlad Cubreacov la audierile în fața Curții, reclamanții cer doar rambursarea onorariile avocaților, pe care le-au suportat pe parcursul procedurilor în fața Curții, și anume 8 693,89 FRF și 3 550 lire sterline. Aceste sume constituie onorariul pentru pregătirea cererii de către avocatul din Republica Moldova și onorariile avocaților britanici pentru reprezentarea reclamanților pe parcursul procedurii și la audierile în fața Curții.

148. Guvernul nu s-a pronunțat cu privire la această chestiune.

149. Ținând cont de chitanțele prezentate de reclamanți și statuând în mod echitabil, Curtea acordă reclamanților 7 025 EUR cu titlu de costuri și cheltuieli, plus orice sumă care ar putea fi percepută ca taxă pe valoare adăugată.

C. Dobânda

150. Conform informațiilor de care dispune Curtea, rata dobânzii legale aplicabile în Franța la data adoptării prezentei hotărâri era de 4,26 % anual.

DIN ACESTE MOTIVE, CURTEA, ÎN UNANIMITATE,

1. *Hotărăște* că a avut loc o violare a articolului 9 al Convenției;
2. *Hotărăște* că nu este necesar de a examina cauza prin prisma articolului 14 al Convenției combinat cu articolul 9 al Convenției;
3. *Hotărăște* că a avut loc o violare a articolului 13 al Convenției;
4. *Hotărăște* că nu este necesar de a se pronunța cu privire la existența unei violări a articolelor 6 și 11 ale Convenției;
5. *Hotărăște* că:
 - (a) statul pârât trebuie să plătească reclamanților, în termen de trei luni de la data la care hotărârea va deveni definitivă în conformitate cu articolul 44 § 2 al Convenției, următoarele sume:
 - (i) 20 000 (douăzeci mii) EUR cu titlu de prejudiciu moral, care să fie convertiți în lei moldovenești conform ratei aplicabile la data executării hotărârii;
 - (ii) 7 025 (șapte mii douăzeci și cinci) EUR cu titlu de costuri și cheltuieli, plus orice sumă care poate fi percepută ca taxă pe valoarea adăugată;
 - (b) de la expirarea celor trei luni menționate mai sus până la executarea hotărârii, la sumele de mai sus urmează să fie plătită o dobândă simplă în mărime de 4,26 %.
6. *Respinge* restul pretențiilor reclamanților cu privire la satisfacția echitabilă.

Redactată în limba franceză și comunicată în scris la 13 decembrie 2001, în conformitate cu articolul 77 §§ 2 și 3 al Regulamentului Curții.

Michael O'BOYLE
Grefier

Elisabeth PALM
Președinte